

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.02.092>

УДК 347.73:331.2

Б.В. ДЕРЕВ'ЯНКО, д-р юрид. наук, проф., провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова НАН України», м. Київ, Україна

 orcid.org/0000-0001-7408-8285

ЩОДО ДІЇ НОРМ ПРО РОЗМІРИ ПОСАДОВИХ ОКЛАДІВ ВИКЛАДАЧІВ, НАУКОВЦІВ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ ВИКОНАВЧОЇ І СУДОВОЇ ГІЛОК ВЛАДИ (У КОНТЕКСТІ РІВНОСТІ ЛЮДЕЙ ЗА СТАТТЕЮ 21 КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ)

Ключові слова: Конституція України, оплата праці педагогічних працівників, оплата праці вчених, оплата праці працівників ДБР, суддівська винагорода, дискримінація, черговість задоволення вимог кредиторів.

Для реального підвищення престижності наукової та педагогічної праці необхідним є механізм часткового виконання положень законодавства про фінансове забезпечення суб'єктів сфер освіти і науки. Досягти цієї цілі можливо із застосуванням загальних методів дослідження та спеціальних методів вивчення юридичних явищ і процесів, а також методів аналізу та синтезу, історично-правового і порівняльно-правового, формально-логічного, системно-структурного тощо. За ст. 21 Конституції України, «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах...». Це не свідчить про те, що викладач, науковець і чиновник, суддя, а тим більше військовослужбовець чи правоохоронець під час виконання завдань в умовах воєнного стану повинні отримувати однаково зарплату. Ця норма свідчить про те, що держава має однаково ставитися до економічних прав усіх людей, на основі одних і тих самих принципів. У статті наведено та проаналізовано норми деяких нормативно-правових актів України, виявлено наявну у державі дискримінацію людей за професійною ознакою. Запропоновано внести доповнення до Закону України від 02.12.2021 № 1928-IX «Про державний бюджет України на 2022 рік» за зразком норми із ч. III ст. 64 «Черговість задоволення вимог кредиторів» Кодексу України з процедур банкрутства: у випадку наявного дефіциту бюджету норми законодавства про оплату праці працівникам бюджетних установ, підприємств та організацій повинні виконуватися для усіх таких співробітників пропорційно до розмірів їхніх окладів залежно від наявного розміру видатків бюджету на ці статті витрат. Вказано на неприпустимість перенесення законодавцем терміну введення в дію (01.01.2023) норм ч. 2 ст. 61 Закону України «Про освіту» та абз. першого ч. 2 ст. 36 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», а також запропоновано виправити недоречність у цьому абзаці пропозицією замінити останні слова цієї норми «2020 року» на слова «календарного року».

Вступ. Роль освіти і науки для будь-якого суспільства та будь-якої держави переоцінити неможливо. Передовими є держави, в яких населення має здебільшого високий рівень освіти, досягнення провідних

Цитування: Дерев'янка Б.В. Щодо дії норм про розміри посадових окладів викладачів, науковців та посадових осіб виконавчої і судової гілок влади (у контексті рівності людей за статтею 21 Конституції України). *Економіка та право*. 2022, № 2. С. 92—101. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2022.02.092>

учених регулярно визнаються через надання Нобелівських премій, а самі сфери освіти і науки фінансуються на основі принципу пріоритетності. Можна навести багато прикладів виведення держав із економічних і структурних криз завдяки підтримці сфер освіти і науки, а також зворотних прикладів. Нанесемо історичний приклад, описаний ще 2014 р. Досягнення колишнього СРСР в космічній галузі було сприйнято в США як національна катастрофа, причиною якої було визнано слабкість американської системи освіти. Внаслідок 1958 р. було ухвалено Закон «Про освіту в цілях національної оборони» (*The National Defense Education Act*) [1, с. 228]. Пізніше 1963 р. було ухвалено Закони (Акти) «Про професійну освіту» і «Про розвиток вищої освіти», а 1965 р. — Закон (Акт) «Про початкову та середню освіту». Їхнє ухвалення було наслідком запровадження Президентом Дж. Кеннеді гасла «Нація в небезпеці» і розроблення програми реформування американської школи. Ці та подальші заходи сприяли збільшенню видатків на розвиток матеріально-технічної бази закладів освіти, підготовку викладацького складу, запровадження стипендій студентам та аспірантам [1, с. 228; 2, с. 62]. З того часу розпочалося постійне покращення фінансового забезпечення закладів освіти у США, а також вирівнювання умов для отримання освіти для різних расових та етнічних груп населення [3, с. 337]. Фінансування наукових досліджень стало пріоритетом в економіці США, що сприяло зростанню НТП усього світу, революційний бум якого розпочався на рубежі ХХ—ХХІ. Підтримка наукових установ і закладів освіти вивели відсталу колишню колонію Сінгапур у розряд економічно прогресивних передових економік світу. Сьогодні найпрогресивнішими економіками світу є економіки Японії, Китайської Народної Республіки, Південної Кореї. Здебільшого це є наслідком максимально можливої фінансової, технічної, технологічної підтримки сфер освіти і науки. Отже, виведення держави у ранг економічно розвинених прямо залежить від рівня освіти та науки. А без останніх неможливий розвиток суспільства і цивілізації загалом.

Аналіз наукових джерел. Сьогодні крім власної дисертаційної роботи на тему «Правове регулювання господарської діяльності навчальних закладів» 2014 р. [3] можна назвати велику

кількість дисертаційних і монографічних робіт, присвячених дослідженню різноманітних аспектів правового забезпечення господарської діяльності суб'єктів сфер освіти і науки, а також фінансування їхньої діяльності. Серед авторів робіт можна назвати таких вчених: Т.М. Боголіб [4], Н.В. Бондарчук [5], Л.В. Гурак [6], А.М. Захарченко [7], М.Н. Курко [8], О.В. Куцурубова-Шевченко [9], А.О. Монаєнко [10], І.М. Острівний [11], Є.Ю. Савчук [12], М.О. Тимошенко [13], Р.В. Якубовський [14] та ін. Проте здебільшого дисертаційні та монографічні роботи, підготовлені українськими юристами, висловлюючись мовою економістів, покликані вирішувати проблеми суб'єктів макроекономіки (держави та міждержавних утворень), суб'єктів мікроекономіки (окремих закладів освіти та наукових установ), а подолання проблем окремих гвинтиків суб'єктів макро- та мікроекономіки — окремих педагогічних, науково-педагогічних та наукових співробітників зазвичай залишаються поза увагою вчених. Тому саме пошуку відповідей на питання удосконалення правового забезпечення фінансування закладів освіти і науки та кожного освітянина і науковця має бути присвячене дослідження.

Метою статті є розроблення і пропозиція механізму часткового виконання положень законодавства про фінансове забезпечення суб'єктів сфер освіти і науки, реального підвищення престижності наукової та педагогічної праці.

Методи дослідження. Досягти цілей статті можливо за допомогою застосування комплексу загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Під час підготовки статті застосовувалися методи аналізу і синтезу, історично-правовий і порівняльно-правовий, формально-логічний, системно-структурний та ін. За їхньою допомогою було досліджено макро- та мікроекономічні процеси у сферах освіти і науки, здійснено порівняння правового забезпечення фінансування різних сфер діяльності та їхніх учасників, запропоновано новий механізм забезпечення виконання норм законодавства про освіту і науку в частині їхнього фінансування.

Виклики освітянам та науковцям і питання про престижність інтелектуальної праці. Протягом усього новітнього періоду української незалежності інтелектуальна праця не вважалася

престижною. Навіть у радянські часи робота освітянина чи науковця вище оплачувалася порівняно із робочими спеціальностями. У сьогоденнішніх реаліях водій-далекобійник, таксист, автослюсар, а тим більше — тракторист чи зварювальник заробляють щонайменше удвічі більше за доцента закладу вищої освіти (далі ЗВО) або провідного наукового співробітника науково-дослідного інституту (НДІ). А в суспільстві як ніколи раніше поширена думка про те, що «педагоги нічого не роблять» і що «розмовляти — не мішки тягати», а тому «за що їм багато платити?». Робота науковця завдяки радянській пропаганді та наративам 1990—2000-х рр. вважалася чимось комічним, недолугим, незрозумілим спочатку радянським пролетарським масам, а пізніше бізнесовим і злодійським елітам 1990-х років. (типажі божевільного або наївного та недолугого і непристосованого до життя професора є поширеними у радянській і сучасній стереокультурі). Ситуація із фінансуванням сфер освіти і науки погіршилася у зв'язку із пандемією коронавірусної хвороби та початком відкритої агресивної війни проти України з боку російської федерації, підсумок якої допоки невідомий.

За різними даними, понад п'ять мільйонів українців виїхали за межі України. Значна частина із них є учнями шкіл і студентами (частіше студентками) ЗВО. Також серед українських біженців у європейських державах значну кількість становлять співробітниця закладів освіти та НДІ, а також відомі науковці-чоловіки переважно віком старше 60-ти років. Зрозуміло, що війна рано чи пізно завершиться, проте далеко не всі громадяни України — студенти, викладачі та наукові співробітники — повернуться до України. Певна частина із них легалізується, а пізніше і соціалізується у суспільствах європейських країн. Інша частина залишиться там як освітні або трудові мігранти. Це буде значним ударом по освітній і науковій сферах України. Тому заклади вищої освіти та наукові установи потребують державної підтримки. І не меншої підтримки потребують самі педагоги та вчені.

Законодавство про освіту і науку та пошук резервів фінансової підтримки. У ч. 1 ст. 78 «Фінансування системи освіти» Закону України від 05.09.2017 № 2145-VIII «Про освіту» визначено,

що держава забезпечує асигнування на освіту в розмірі не менше ніж 7 % валового внутрішнього продукту (далі ВВП) за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством. Це є значна сума.

В абз. 1 ч. 2 ст. 48 «Фінансове забезпечення наукової і науково-технічної діяльності» Закону України від 26.11.2015 № 848-VIII «Про наукову і науково-технічну діяльність» зазначено, що держава забезпечує бюджетне фінансування наукової і науково-технічної діяльності у розмірі не менше 1,7 % валового внутрішнього продукту України. Це також є великою сумою, враховуючи значно меншу кількість НДІ порівняно із ЗВО. У цій же нормі наявні такі два речення: «...Частина фінансування, що за рішенням Національної ради України з питань розвитку науки і технологій спрямовується на конкурсне фінансування проектів через Національний фонд досліджень України, щорічно збільшується. Збільшення обсягу грантового фінансування не може відбуватися за рахунок зменшення базового фінансування основної діяльності наукових установ, наукових організацій та наукових досліджень у закладах вищої освіти, рівень якого враховує щорічний індекс інфляції». Тобто за рахунок цих коштів (не менше 1,7 % ВВП України) фінансують наукові проекти і для ЗВО. Як стає зрозуміло, сума грантових коштів кожного наступного року повинна збільшуватися, але не за рахунок зменшення базового фінансування основної діяльності НДІ та ЗВО. Мається на увазі щорічне підвищення ВВП України, яке очікувалося і мало б місце, якби не відкритий військовий напад російської федерації на Україну. Чи не найважливішим є останнє речення абз. 1 ч. 2 ст. 48 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»: «...Видатки на наукову і науково-технічну діяльність за рахунок державного бюджету є захищеними статтями видатків бюджету». А це означає, що наукова і науково-технічна діяльність у державі має фінансуватися у розмірах, визначених законодавством.

Пропозиція механізму підтримки освітян і науковців як запорука формування справжнього «середнього класу» і реального підвищення престижності наукової та педагогічної праці. Як було сказано вище, інтелектуальна праця сьогодні не є престижною в Україні. І законодав-

ство про освітню і наукову діяльність не містить реальних дієвих пільг та привілеїв для науково-педагогічних або наукових співробітників (хіба що строк щорічної відпустки більше за звичайний). Законодавством передбачено встановлення надбавки педагогічним працівникам закладів дошкільної, позашкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), вищої освіти, інших установ і закладів незалежно від їхнього підпорядкування (див.: постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2011 № 373 «Про встановлення надбавки педагогічним працівникам закладів дошкільної, позашкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), вищої освіти, інших установ і закладів незалежно від їх підпорядкування»). Проте наявність надбавки ще не свідчить про престижність праці педагога, хоча це слово і має місце у тексті постанови. А для науково-педагогічних і наукових працівників навіть і ця надбавка не встановлюється.

Для порівняння: у чинному Законі України від 02.09.2008 № 345-VI «Про підвищення престижності шахтарської праці» наявні вагоміші механізми фінансової та соціальної підтримки працівників, ніж у наведеній постанові Кабінету Міністрів України. Можна навести лише положення ст. 4 «Особливості оподаткування доходів шахтарів»: «Ставка податку з доходів шахтарів становить 10 % від заробітної плати та інших доходів, що отримують за місцем основної роботи працівники, зайняті повний робочий день на підземних роботах». Але навряд чи варто аналогічну норму включати у законодавство про освіту і науку, оскільки тоді постане питання і про важливість та незамінність інших працівників різних сфер та галузей економіки. Шахтарська праця має свій ступінь складності та свої особливості. Тому не слід переносити на інші сфери та галузі людської діяльності ті пільги та привілеї, які надано працівникам гірничої промисловості. Так само не варто переносити на працівників інших галузей та сфер ті доплати і пільги, що сьогодні мають військовослужбовці та правоохоронці, які беруть участь у заходах, спрямованих на захист держави, її суверенітету та територіальної цілісності. Захисники держави повинні отримувати хоча б фінансові важелі підтримки в обмін на ризик втратити життя чи здоров'я.

Частиною 2 ст. 61 «Оплата праці педагогічних і науково-педагогічних працівників» Закону України «Про освіту» вказується: «2. Посадовий оклад педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії встановлюється в розмірі трьох мінімальних заробітних плат.

Посадовий оклад педагогічного працівника кожної наступної кваліфікаційної категорії підвищується не менше ніж на 10 %.

Найменший посадовий оклад науково-педагогічного працівника встановлюється на 25 % вище від посадового окладу педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії.

Кожний наступний посадовий оклад науково-педагогічного працівника підвищується не менше ніж на 10 % від попереднього».

Сьогодні норма ч. 2 ст. 61 Закону України «Про освіту» фактично не виконується. Причиною цього є обмовка: «Абзац перший та абзац третій частини другої статті 61 набирає чинності з 1 січня 2018 року та реалізується відповідно до підпункту 1 пункту 6 розділу XII». А там зазначено, що Кабінет Міністрів України повинен: «1) забезпечити до 2023 року поетапну реалізацію положення частини другої статті 61 цього Закону, передбачивши при цьому щорічне збільшення посадового окладу педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії до чотирьох прожиткових мінімумів для працездатних осіб пропорційно розміру збільшення доходів Державного бюджету України порівняно з попереднім роком, і затвердити відповідні схеми посадових окладів (ставок заробітної плати)». Іншими словами, законодавець у Законі України «Про освіту» передбачив достойну зарплату для педагогічних та науково-педагогічних співробітників, але тут же відтермінував набуття чинності відповідними нормами. Аналогічне можемо побачити і в Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

Пунктом першим ч. 1 ст. 36 «Оплата і стимулювання праці (навчання) вчених» Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» визначено, що «Оплата праці наукового працівника повинна забезпечувати достатні матеріальні умови для його ефективної самостійної творчої діяльності, підвищення престижності професії наукового працівника, стимулювати залучення талановитої молоді до наукової і науково-технічної діяльності та підвищення кваліфікації наукових працівників».

На жаль, зараз, як і кілька років тому, ця норма є жорстокою та саркастичною. Не будемо порівнювати зарплату доктора наук України та будь-якої іншої держави. Нас цікавить норма з абз. 1 ч. 2 ст. 36 «Оплата і стимулювання праці (навчання) вчених» Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»: «2. Держава гарантує встановлення ставок (окладів) науковим працівникам державних наукових установ (закладів вищої освіти), виходячи з розрахунку посадового окладу молодшого наукового співробітника на рівні не нижче одинадцяти прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено законом на 1 січня 2020 року». Враховуючи, що станом на 01.01.2020 прожитковий мінімум для працездатних осіб становив 2102 грн, у випадку виконання наведених норм Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» оклад молодшого наукового співробітника становив би 23 122 грн, що у разі більше сьогоdnішнього окладу. Проте і тут ми маємо примітку, згідно з якою «Абзац перший частини другої статті 36 із змінами, внесеними згідно із Законом № 870-IX від 03.09.2020 — вводиться в дію з 01.01.2023...». Тобто, як і освітяни, науковці повинні отримати відносно достойне матеріальне забезпечення з 01.01.2023. Проте це станеться у тому випадку, якщо законодавець знову не відтермінує цей процес ще на кілька років, що видається цілком імовірним. І це тоді, як на сьогодні залишаються в Україні і займаються науковою діяльністю лише якісь «мегапатріоти» або «наївні романтики», оскільки велика кількість інших науковців давно виїхала закордон і працює на користь інших держав, а у зв'язку із війною та її наслідками останніх стане значно більше.

Для порівняння і пошуку рішень варто навести і проаналізувати релевантні норми із інших спеціальних законів України. Так, в абзаці першому ч. 4 ст. 20 «Грошове забезпечення та оплата праці працівників Державного бюро розслідувань» Закону України від 12.11.2015 № 794-VIII «Про Державне бюро розслідувань» визначено: «4. Установлюються такі посадові оклади працівників Державного бюро розслідувань відповідно до розміру прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року:

1) Директор Державного бюро розслідувань — 30;

2) перший заступник, заступник Директора Державного бюро розслідувань — 28;

3) керівник територіального управління, керівник управління центрального апарату Державного бюро розслідувань — 26;

4) начальник відділу центрального апарату Державного бюро розслідувань — 24;

5) начальник відділу територіального управління Державного бюро розслідувань — 22;

6) слідчий, дізнавач, оперуповноважений органу Державного бюро розслідувань — 20;

7) інші працівники Державного бюро розслідувань — сума, що дорівнює трьом розмірам посадового окладу, встановленого Кабінетом Міністрів України для працівників, які займають відповідні посади в центральних органах виконавчої влади».

Аналогічно ч. 3 ст. 135 «Суддівська винагорода» Закону України від 02.06.2016 № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» проголошується: «3. Базовий розмір посадового окладу судді становить:

1) судді місцевого суду — 30 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року;

2) судді апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду — 50 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року;

3) судді Верховного Суду — 75 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року».

Отже, у наведених нормах законів України «Про Державне бюро розслідувань» та «Про судоустрій і статус суддів» посадові оклади працівників визначаються відповідно до розміру прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року (курсив автора — Б.Д.), а не до розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб, розмір якого встановлено законом на 01.01.2020, як у Законі України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Якщо говорити про розмір окладу, то у структурі Державного бюро розслідувань (далі ДБР) найнижчий посадовий оклад встановлено для слідчого, дізнавача, оперуповноваженого органу ДБР у розмірі 20 прожиткових мінімумів, встановлених для працездатних осіб на 1 січня календарного року, а оклад судді місцевого суду — 30 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного

року. Відповідно, у сфері науки найнижчий оклад передбачено для молодшого наукового співробітника державної наукової установи (або ЗВО) на рівні не нижче одинадцяти прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено законом на 01.01.2020 (див.: Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність»), а посадовий оклад педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії встановлюється в розмірі трьох мінімальних заробітних плат (див.: Закон України «Про освіту»). Зрозуміло, що посадові оклади співробітників ДБР є значно вищими за оклади педагогічних, науково-педагогічних та наукових співробітників. Як вказувалося у нашій попередній роботі, ДБР є новим центральним органом виконавчої влади зі спеціальною компетенцією [15, с. 82], а зважаючи на відносно невисоку граничну чисельність центрального апарату та територіальних управлінь ДБР (1500 осіб), а також на перші результати та активність роботи, можна зазначити, що ДБР уже має власну нішу в системі аналогічних центральних органів виконавчої влади й повинне виправдати витрати Державного бюджету на своє утворення та функціонування [15, с. 83]. Ще більшу відповідальність покладено на суддів, робота яких повинна достойно оплачуватися. Посадові особи ДБР виконують спектр складних завдань, а тому можливо і повинні отримувати матеріальне забезпечення, вище за забезпечення викладачів та науковців. Але тут мова йде про те, що відповідні положення законів України «Про Державне бюро розслідувань» та «Про судоустрій і статус суддів» виконуються із моменту набуття цими законами чинності, а відповідні положення законів України «Про освіту» і «Про наукову і науково-технічну діяльність» мають почати виконуватися тільки з 01.01.2023 (якщо цей термін не буде перенесено ще на декілька років).

Для наочності зведемо наведену інформацію у таблицю 1.

Викладене вказує на потребу внесення змін до абз. 1 ч. 2 ст. 36 «Оплата і стимулювання праці (навчання) вчених» Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» в частині заміни останніх слів «2020 року» на слова «календарного року».

Наведене у попередньому абзаці є пропозицією подолання однієї невеликої проблеми.

А основна проблема полягає у законодавчому закріпленні і підтримці соціальної нерівності у державі. Статтею 21 Конституції України визначено, що «Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах...» [16]. Наведена конституційна норма у прив'язці до цього дослідження не свідчить про те, що викладач, науковець і чиновник, суддя, а тим більше — військово-службовець чи правоохоронець під час виконання завдань в умовах воєнного стану повинні отримувати однакову заробітну плату. Вона свідчить про те, що держава має однаково ставитися до економічних прав усіх людей, ставитися на основі одних і тих самих принципів. Проте фактична ситуація свідчить про інше. Складається враження, що в Україні наявна законодавча дискримінація за професійною ознакою. Цей висновок, окрім наведеного, опирається також на таке: у чотирьох наведених законах України: «Про освіту», «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про Державне бюро розслідувань» і «Про судоустрій і статус суддів» наявні норми із визначенням окладів відповідних співробітників. Зрозуміло, що оклади співробітників за двома останніми законами є значно більшими, ніж за двома першими. До цього серйозних претензій немає (хоча навряд чи у тих самих США зарплата відомого професора у разі нижче за зарплату судді штату). Головна претензія полягає у тому, що в умовах бюджетного дефіциту законодавець співробітникам за двома першими законами дію норм про розмір окладів відклав на декілька років і термін вступу у дію неодноразово переносив, а співробітникам за двома останніми законами дію норм про розмір окладів жодним чином не обмежував. Отже, в Україні усі люди рівні, проте представники одних професій є дещо «рівнішими» за представників інших. Для усунення дискримінації пропонуємо законодавцю вчинити аналогічно тому, як передбачено законодавством про банкрутство стосовно кредиторів у ліквідаційній процедурі ч. 3 ст. 64 «Черговість задоволення вимог кредиторів» Кодексу України з процедур банкрутства від 18.10.2018 № 2597-VIII. Ця норма проголошує: «3. У разі недостатності коштів, одержаних від продажу майна банкрута, для повного задоволення всіх вимог однієї черги вимоги задовольняються пропорційно до суми вимог, що належить кожному кредитору однієї черги». Іншими словами, якщо наявні

Таблиця 1. Розміри посадових окладів різних категорій співробітників

Категорія співробітників	Норма права	Розмір посадового окладу	Термін початку виплат
1.1. Педагогічний працівник найнижчої кваліфікаційної категорії	Частина 2 ст. 61 «Оплата праці педагогічних і науково-педагогічних працівників» Закону України «Про освіту»	Три мінімальні заробітні плати	1 січня 2023 року
1.2. Науково-педагогічний працівник найнижчої кваліфікаційної категорії		1,25 × (Три мінімальні заробітні плати)	
2. Молодший науковий співробітник державної наукової установи (ЗВО)	Абзац 1 ч. 2 ст. 36 «Оплата і стимулювання праці (навчання) вчених» Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність»	не нижче 11 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено законом на 1 січня 2020 року	1 січня 2023 року
3.1. Директор ДБР	Абзац 1 ч. 4 ст. 20 «Грошове забезпечення та оплата праці працівників Державного бюро розслідувань» Закону України «Про Державне бюро розслідувань»	30 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року	Не пізніше 1 березня 2016 року
3.2. Перший заступник, заступник Директора ДБР		28 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року	
3.3. Керівник територіального управління, керівник управління центрального апарату ДБР		26 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року	
3.4. Начальник відділу центрального апарату ДБР		24 розміри прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року	
3.5. Начальник відділу територіального управління ДБР		22 розміри прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року	
3.6. Слідчий, дізнавач, оперуповноважений органу ДБР		20 розмірів прожиткового мінімуму, встановленого для працездатних осіб на 1 січня календарного року	
3.7. Інші працівники ДБР		сума, що дорівнює трьом розмірам посадового окладу, встановленого КМУ для працівників, які займають відповідні посади в центральних органах виконавчої влади	
4.1. Суддя місцевого суду	Частина 3 ст. 135 «Судівська винагорода» Закону України «Про судоустрій і статус судів»	30 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року	З часу початку дії законів, проте розміри окладів періодично змінювалися
4.2. Суддя апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду		50 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року	
4.3. Суддя Верховного Суду		75 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року	

сто кредиторів однієї черги з однаковими вимогами до банкрута, а коштів, одержаних від продажу майна банкрута, достатньо щоб погасити 90 % вимог цих кредиторів однієї черги, то це не означає, що дев'яносто кредиторів свої гроші повернуть, а десятеро ні. Це означає, що кожен із ста кредиторів поверне 90 % від кредиторської заборгованості банкрута перед ним. Вважаємо за доцільне аналогічну практику поширити і на відносини із оплати праці усім співробітникам бюджетних установ. Якщо грошей у бюджеті достатньо для виплат визначених законодавством окладів співробітникам бюджетних установ на рівні 90 %, то з цього не повинно впливати, що щодо певних категорій із них норми законодавства виконуються, а щодо інших — ні. Ці норми законодавства мають виконуватися для усіх співробітників бюджетних установ пропорційно до розмірів їхніх окладів залежно від наявного розміру видатків бюджету на ці статті витрат.

Найпростішим варіантом подолання піднятих у цій статті проблем є скасування обмеження у часі набуття чинності нормами ч. 2 ст. 61 Закону України «Про освіту» та абз. 1 ч. 2 ст. 36 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», а також визначення у щорічних законах України про державний бюджет на певний рік відсоткової частки або коефіцієнта, який впливатиме на оклади усіх співробітників бюджетних установ незалежно від ступеня важливості, складності, шкідливості, престижності тощо їхньої роботи.

Другий варіант може бути застосовано у випадку відмови законодавця піти на реалізацію першого. Це варіант забезпечення виконання норм ч. 2 ст. 61 Закону України «Про освіту» та абз. 1 ч. 2 ст. 36 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» у судовому порядку. Очевидно, що науковці та/або викладачі позиватимуться до Конституційного Суду України. Але тут одразу виникне конфлікт інтересів, оскільки судді Конституційного Суду України не схочуть щомісяця втрачати десятки тисяч гривень своєї заробітної плати. Проте інших варіантів законодавством України не передбачено. Вочевидь, у випадку програшу такого позову, викладачі та/або науковці мають звертатися до Європейського Суду з прав людини.

Висновки. Проведене дослідження вказує про невиконання державою положень ст. 21 Конституції України «Усі люди є вільні і рівні

у своїй гідності та правах...», зокрема про дискримінацію людей за професійною ознакою. Положення спеціального законодавства про розміри посадових окладів стосовно посадових осіб виконавчої влади (на прикладі ДБР) і судової гілок влади виконуються. А положення спеціального законодавства про розміри посадових окладів стосовно педагогічних, науково-педагогічних та наукових співробітників законодавцем неодноразово було відкладено. Ці положення повинні почати діяти з 01.01.2023. Проте є припущення, що і цей термін буде змінено на пізніший. Сама наявність відтермінування набуття чинності нормами законів України «Про освіту» і «Про наукову і науково-технічну діяльність» в частині встановлення відносно високих посадових окладів вказує про віднесення педагогічних, науково-педагогічних та наукових співробітників до людей другого сорту порівняно з посадовими особами виконавчої та судової гілок влади.

Викладене вище, як і неточності чи недоречності у законодавстві, потрібно терміново виправити так:

1. Законодавець має декларувати і реалізувати рівність посадових осіб виконавчої та судової гілок влади із іншими громадянами на прикладі викладачів і науковців. Це можливо зробити за допомогою внесення доповнень до Закону України «Про державний бюджет України на 2022 рік», беручи за зразок норму із ч. 3 ст. 64 «Черговість задоволення вимог кредиторів» Кодексу України з процедур банкрутства. Має бути законодавчо визначено, що у випадку наявного дефіциту бюджету норми законодавства про оплату праці працівникам бюджетних установ, підприємств та організацій повинні виконуватися для усіх таких співробітників пропорційно до розмірів їхніх окладів залежно від наявного розміру видатків бюджету на ці статті витрат.

2. Законодавець має забезпечити неприпустимість перенесення терміну введення в дію (01.01.2023) норм ч. 2 ст. 61 Закону України «Про освіту» та абз. 1 ч. 2 ст. 36 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність».

3. Також потрібно виправити недоречність в абз. 1 ч. 2 ст. 36 «Оплата і стимулювання праці (навчання) вчених» Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» пропозицією замінити останні слова цієї норми «2020 року» на слова «календарного року».

Наведені пропозиції мають віднайти місце у відповідному проекті закону України. Проте немає впевненості, що вони будуть реалізовані, як і немає впевненості, що терміни введення в дію норм ч. 2 ст. 61 Закону України «Про освіту» та абзацу першого ч. 2 ст. 36 Закону України «Про наукову і науково-

технічну діяльність» (01.01.2023) знову не будуть відтерміновані. У такому випадку не зайвим буде проведення нових розвідок у напрямку пошуку, удосконалення та доведення до логічного завершення процесуального порядку захисту прав викладачів та наукових співробітників.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Курко М.Н. Роль вищої освіти в умовах становлення правової держави. *Форум права*. 2010. № 2. С. 224—230.
2. Вифлеемский А.Б. Совершенствование социально-экономического механизма образовательных учреждений в условиях рыночных преобразований. Новгород, 2001. 207 с.
3. Дерев'янку Б.В. Правове регулювання господарської діяльності навчальних закладів: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2014. 504 с.
4. Боголіб Т.М. Фінансування розвитку вищої освіти і науки в трансформаційний період. Київ: Міленіум, 2006. 506 с.
5. Бондарчук Н.В. Організаційно-правові засади забезпечення фінансування вищої освіти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2009. 20 с.
6. Гурак Л.В. Господарсько-правове забезпечення діяльності державних вищих навчальних закладів: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2012. 229 с.
7. Захарченко А.М. Управління об'єктами державної власності (господарсько-правові аспекти): дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2017. 536 с.
8. Курко М.Н. Адміністративно-правове регулювання вищої освіти в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2010. 36 с.
9. Куцурубова-Шевченко О.В. Господарсько-правове забезпечення діяльності державних вищих навчальних закладів: дис. ... канд. юрид. наук. Донецьк, 2012. 229 с.
10. Монаєнко А.О. Правове регулювання видатків на освіту та науку: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Ірпінь, 2009. 525 с.
11. Острівний І.М. Господарсько-правовий статус вищих навчальних закладів приватної форми власності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецьк, 2012. 224 с.
12. Савчук Є.Ю. Господарсько-правове регулювання надання освітніх послуг: дис. ... докт. філософії у галузі знань 08 «Право». Вінниця, 2021. 217 с.
13. Тимошенко М.О. Правове регулювання господарської діяльності закладів вищої освіти: теорія і практика: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.04. Харків, 2021. 44 с.
14. Якубовський Р.В. Правове регулювання фінансового забезпечення навчальних закладів України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2011. 19 с.
15. Дерев'янку Б.В. Державне бюро розслідувань як новий державний орган зі спеціальною компетенцією. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 2 (67). С. 78—84.
16. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

Надійшла 10.03.2022

REFERENCES

1. Kurko M.N. Rol vyshchoi osvity v umovakh stanovlennia pravovoi derzhavy. *Forum prava*. 2010. No. 2. P. 224-230 [in Ukrainian].
2. Vifleemskij A.B. Sovershenstvovanie social'no-jekonomicheskogo mehanizma obrazovatel'nyh uchrezhdenij v uslovijah rynochnyh preobrazovanij. Novgorod, 2001. 207 p. [in Russian].
3. Derevianko B.V. Pravove rehuliuвання hospodarskoi diialnosti navchalnykh zakladiv: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.04. Donetsk, 2014. 504 p. [in Ukrainian].
4. Boholib T.M. Finansuvannia rozvytku vyshchoi osvity i nauky v transformatsiyniy period. Kyiv: Milenium, 2006. 506 p. [in Ukrainian].
5. Bondarchuk N.V. Orhanizatsiino-pravovi zasady zabezpechennia finansuvannia vyshchoi osvity: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. Kyiv, 2009. 20 p. [in Ukrainian].
6. Hurak L.V. Hospodarsko-pravove zabezpechennia diialnosti derzhavnykh vyshchychkh navchalnykh zakladiv: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. Kharkiv, 2012. 229 p. [in Ukrainian].
7. Zakharchenko A.M. Upravlinnia ob'ektamy derzhavnoi vlasnosti (hospodarsko-pravovi aspekty): dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.04. Kyiv, 2017. 536 p. [in Ukrainian].
8. Kurko M.N. Administratyvno-pravove rehuliuвання vyshchoi osvity v Ukraini: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.07. Kharkiv, 2010. 36 p. [in Ukrainian].

9. Kutsurubova-Shevchenko O.V. Hospodarsko-pravove zabezpechennia diialnosti derzhavnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv: dys. ... kand. yuryd. nauk. Donetsk, 2012. 229 p. [in Ukrainian].
10. Monaienko A.O. Pravove rehuliuвання vydatkiv na osvitu ta nauku: dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.07. Irpin, 2009. 525 p. [in Ukrainian].
11. Ostrivnyi I.M. Hospodarsko-pravovi status vyshchykh navchalnykh zakladiv pryvatnoi formy vlasnosti: dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.04. Donetsk, 2012. 224 p. [in Ukrainian].
12. Savchuk Ye.Iu. Hospodarsko-pravove rehuliuвання nadannia osvity posluh: dys. ... dokt. filosofii u haluzi znan 08 "Pravo". Vinnytsia, 2021. 217 p. [in Ukrainian].
13. Tymoshenko M.O. Pravove rehuliuвання hospodarskoi diialnosti zakladiv vyshchoi osvity: teoriia i praktyka: avtoref. dys. ... d-ra yuryd. nauk: 12.00.04. Kharkiv, 2021. 44 p. [in Ukrainian].
14. Yakubovskiy R.V. Pravove rehuliuвання finansovoho zabezpechennia navchalnykh zakladiv Ukrainy: avtoref. dys. ... kand. yuryd. nauk: 12.00.07. Kyiv, 2011. 19 p. [in Ukrainian].
15. Derevianko B.V. Derzhavne biuro rozsliduvan yak novyi derzhavnyi orhan zi spetsialnoiu kompetentsiieiu. *Pravovi chasopys Donbasu*. 2019. No. 2 (67). P. 78-84 [in Ukrainian].
16. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 No. 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1996. No. 30. Art. 141 [in Ukrainian].

Received 10.03.2022

B.V. Derevianko

State Organization "V. Mamutov Institute of Economic and Legal Research of NAS of Ukraine", Kyiv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-7408-8285

REGARDING THE PROVISIONS ON THE RATE OF REMUNERATION OF LECTURERS,
RESEARCHERS AND OFFICIALS OF THE EXECUTIVE AND JUDICIAL BRANCHES
(IN THE CONTEXT OF EQUALITY OF PEOPLE UNDER ARTICLE 21
OF THE CONSTITUTION OF UKRAINE)

The article's purpose is to develop and propose a mechanism for partial implementation of the provisions of the legislation on financial support for the educational and scientific sphere and an increase in the prestige of scientific and pedagogical work. It is possible to achieve the article's purpose through general research methods and special methods for studying legal phenomena and processes. The authors used the methods of analysis and synthesis, historical-legal and comparative-legal, formal-logical, and system-structural, etc. According to Article 21 of the Constitution of Ukraine, "all people are free and equal in their dignity and rights". This does not mean that a lecturer, scientist, official, judge, military serviceman, or law enforcement officer should receive the same salary when performing tasks under martial law. This rule shows that the state should treat the economic rights of all people equally and treat them based on the same principles. The article presents analyzing the rules of part 2 of Article 61 Remuneration of Pedagogical and Scientific-Pedagogical Personnel of the Law of Ukraine "On Education", paragraph I of part 2 of Article 36 Payment and Stimulation of Work (Training) of Scientists of the Law of Ukraine "On Scientific and Scientific-Technical Activities", paragraph I of part 4 of Article 20 Money Support and Remuneration of Employees of the State Bureau of Investigation of the Law of Ukraine "On the State Bureau of Investigation", part III of Article 135 Remuneration for Judges of the Law of Ukraine "On the Judiciary and the Status of Judges", and other legal acts Ukraine. The provisions of the first two laws have been postponed until January 1 2023, and these provisions of the last two laws are being implemented. This indicates the existing discrimination of people on professional grounds in the state. It is proposed to amend the Law of Ukraine "On the State Budget of Ukraine for 2022" by the example of the rule from Part III of Article 64 Priority of Satisfaction of Creditors' Claims of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures: in the case of a budget deficit, the provisions of the legislation on the remuneration of employees of budgetary institutions, enterprises and organizations should be implemented for all such employees in proportion to the size of their salaries, depending on the available amount of budget expenditures for these items of expenditure. It is indicated that it is unacceptable for the legislator to postpone the deadline for the entry into force (January 1 2023) of the provisions of part 2 of Article 61 of the Law of Ukraine "On Education" and paragraph I of part 2 of Article 36 of the Law of Ukraine "On Scientific and Scientific-Technical Activities". It is also proposed to correct the inappropriateness in paragraph I of part 2 of Article 36 Payment and Incentives for Work (Training) of Scientists of the Law of Ukraine "On Scientific and Scientific-Technical Activities" by a proposal to replace the last words of this rule "2020" by the phrase "calendar year".

Keywords: Constitution of Ukraine, remuneration of lecturers, remuneration of scientists, remuneration of employees of the State Bureau of Investigation, remuneration of judges, discrimination, the priority of satisfaction of creditors' claims.